

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор

Національної академії

внутрішніх справ

доктор юридичних наук, професор

Володимир ЧЕРНІЙ

ВИСНОВОК

Національної академії внутрішніх справ щодо дисертації Коршикової Тетяни Василівни на тему «Розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», яку затверджено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ від 28 листопада 2017 р. (протокол № 27).

ВИТЯГ

з протоколу засідання фахового семінару кафедр криміналістики та судової медицини, кримінального процесу, оперативно-розшукової діяльності, криміналістичного забезпечення та судових експертиз навчально-наукового інституту № 2, наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1, науково-дослідної лабораторії з проблем криміналістичного забезпечення та судової експертології ННІ № 2, відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ від 15 лютого 2021 року.

Присутні:

проректор, доктор юридичних наук, професор Чернявський С.С. (*науковий керівник*);

кафедра криміналістики та судової медицини:

завідувач кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Самодін А.В. (*голова семінару*);

професор кафедри, доктор юридичних наук, професор Чорноус Ю.М. (*рецензент*);

професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Мирівська А.В.;

професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Сокиран Ф.М.;

професор кафедри, кандидат юридичних наук Антонюк П.Є.;

доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Вакулик О.О.;

доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Семенов В.В.;

доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Лісогор В.Г.;

доцент кафедри, кандидат юридичних наук Антошук А.О.;

кафедра кримінального процесу:

завідувач кафедри, доктор юридичних наук, доцент Макаров М.А.;
доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Конюшенко Я.Ю.;
доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Мельник О.В.;
кафедра оперативно-розшукової діяльності:

професор кафедри, доктор юридичних наук, професор Василичук В.І.;
доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Тарасенко О.С.;

кафедра криміналістичного забезпечення та судових експертиз навчально-наукового інституту № 2:

професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Воробей О.В.;

професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Кофанов А.В.;

доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Кофанова О.С.;

наукова лабораторія з проблем протидії злочинності ННІ № 1:

завідувач наукової лабораторії, доктор юридичних наук, професор
Вознюк А.А.;

провідний науковий співробітник наукової лабораторії, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник Таран О.В.;

провідний науковий співробітник наукової лабораторії кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Бриськовська О.М.;

провідний науковий співробітник наукової лабораторії кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Грига М.А.;

старший науковий співробітник наукової лабораторії кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Крижна В.В.;

старший науковий співробітник наукової лабораторії кандидат юридичних наук Буряк М.В.;

науковий співробітник наукової лабораторії Федоренко О.А.;

науково-дослідна лабораторія з проблем криміналістичного забезпечення та судової експертології ННІ № 2:

провідний науковий співробітник лабораторії, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник Юсупов В.В.;

відділ організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності:

начальник відділу, доктор юридичних наук, професор Никифорчук Д.Й.;

уповноважений з антикорупційної діяльності кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Стрільців О.М. (рецензент).

З присутніх – 8 докторів наук та 19 кандидатів наук – спеціалістів за профілем поданої на розгляд дисертації.

Порядок денний:

Обговорення дисертації ад'юнкта заочної форми навчання кафедри криміналістики та судової медицини Коршикової Тетяни Василівни на тему «Розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» та щодо його рекомендації до розгляду та разового захисту у спеціалізованій вченій раді.

Слухали:

Доповідь Коршикової Тетяни Василівни про результати дисертаційного дослідження. У своїй доповіді здобувачем було обґрунтовано актуальність і ступінь дослідження обраної теми, визначено мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, розкрито наукову новизну роботи одержаних результатів.

Говорячи про актуальність теми дослідження слід відзначити, можливості електронно-обчислювальної техніки та Всесвітньої мережі Інтернет безмежні та її використання відіграє все більшу роль у політичних, економічних та соціальних процесах в Україні та світі. Близько 78% населення України у віці 16 років та старше (приблизно 25 млн осіб) користується Інтернетом, при цьому покупки через Інтернет здійснюють понад 11 млн українців, з них кожний четвертий робить понад 20 замовлень на рік. Поряд з цим зростають негативні тенденції у суспільстві, здійснюються якісні та кількісні зміни кіберзлочинності, яка набуває все більш професійного, організованого та витонченого характеру. Через велику популярність онлайн-шопінгу збільшилася й активність онлайн-шахраїв. За статистикою ресурсу OLX Україна, частка шахрайств лише в онлайн-шопінгу з використанням сайтів-підробок становить близько 0,4% від усіх транзакцій, а за даними Асоціації ЕМА за допомогою Інтернет-шахраї «заробили» 252 млн грн.

Відповідно до повідомлення Національної поліції України лише у 2020 році до кіберполіції надійшло понад 33 тис. звернень (повідомлень) громадян стосовно шахрайський дій щодо них, вчинених у мережі Інтернет. Найбільш розповсюдженими схемами вчинення шахрайств були продаж неіснуючих товарів на платформах оголошень або у соціальних мережах, а також використання фішингових ресурсів, які ззовні схожі на популярні Інтернет-магазини, банківські установи або організації. Також у 2020 році набули популярності шахрайські схеми, замасковані під сервіси доставки платформ оголошень.

Досвід розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки, засвідчує про недостатню ефективність існуючих засобів і методів розслідування таких кримінальних правопорушень. Цьому сприяє відсутність у слідчій практиці розроблених практичних рекомендацій щодо порядку та особливостей розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки, а також

Така ситуація обумовлена багатьма чинниками, серед яких головними є відсутність достатніх знань під час проведення слідчих (розшукових) дій, зокрема, пов'язаних з оглядом електронно-обчислювальної техніки, недотримання слідчими рекомендацій щодо тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій та призначення експертиз, неналежна взаємодія слідчих з оперативними та експертними підрозділами тощо. Як наслідок, відсутність методики розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки, негативно впливає на результати правоохоронної діяльності в даному напрямі.

Наведені обставини й визначають актуальність запропонованої теми дисертації.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 р., затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня

2011 р. № 942; Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 р., затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 1023-р, та Плану заходів з її реалізації, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 693-р; п. 14, 15, 27 Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11 червня 2020 р. № 454; Пріоритетних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 рр. (рішення Вченої ради від 26 грудня 2017 р., протокол № 28).

Метою роботи є комплексне дослідження теоретичних, методичних і практичних рекомендацій, що спрямовані на удосконалення розслідування шахрайства, учиненого з використанням електронно-обчислювальної техніки.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у зв'язку з розслідуванням шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки.

Предмет дослідження – розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки.

Методологічну основу дисертаційного дослідження склали методи і прийоми наукового пізнання. Їх застосування обумовлено системним підходом, який дає можливість розглядати проблеми дослідження в єдності їх соціального змісту та юридичної форми.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним з перших в Україні досліджень теоретичних і практичних проблем розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки, з огляду на сучасний стан законодавства та правоохоронної діяльності. У роботі обґрунтовано низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, а саме:

вперше:

- розроблено алгоритм першочергових заходів, що здійснюють уповноважені підрозділи Національної поліції в разі надходження інформації про шахрайства, учинене з використанням ЕОТ, які об'єднано в блоки: з'ясування обставин шахрайства; внесення відомостей до ЄРДР; визначення напрямів встановлення ІР-адрес, які використовувались ЕОТ з метою вчинення шахрайства; виявлення ЕОТ, які використовувались з метою вчинення шахрайства; фіксація причетності осіб до використання ЕОТ з метою вчинення шахрайства та отримання/неотримання коштів чи майна під час вчинення шахрайства; проведення СРД та НСРД;

- визначено обставини, які підлягають встановленню під час розслідування шахрайств, учинених з використанням ЕОТ;

- розроблено наукові основи розслідування шахрайства, учинене з використанням ЕОТ, а також структуру криміналістичної характеристики, до якої включено такі елементи: предмет злочинного посягання та спосіб вчинення кримінального правопорушення, у поєднанні зі способами готування і приховування вчинення шахрайства з використанням ЕОТ; слідова картина вчиненого кримінального правопорушення, типові цифрові сліди такого виду шахрайства та механізм їх утворення; особа злочинця (представник держави),

особа потерпілого; обстановку вчинення – місце, час, умови та інші обставини, що є типовими для вчинення кримінального правопорушення цієї категорії;

- визначено порядок та тактику огляду ЕОТ, а також інформації, що міститься в неї, з метою виявлення матеріальних та цифрових слідів, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні за фактом вчинення шахрайства з використанням ЕОТ;

удосконалено:

- криміналістичні рекомендації щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій, спрямованих на встановлення осіб, причетних до шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки;

- характеристики осіб, які можуть бути причетні до шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки;

- наукові положення щодо використання спеціальних знань під час розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки, залучення спеціалістів для надання допомоги під час проведення слідчих (розшукових) дій та надання консультацій спеціалістами

дістало подальший розвиток:

- теоретичні положення щодо участі спеціаліста в підготовці та проведенні окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки;

- характеристика типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки,

- способи вчинення шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки, у залежності від об'єкта та предмета посягання, використання Інтернет-мережі;

- напрями розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки, у залежності від слідчої ситуації, яка склалася на початковому етапі;

- організаційно-тактичні основи проведення обшуку та допиту підозрюваних як засобів збирання доказів під час розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані та аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки й пропозиції впроваджено та використовуються у: освітньому процесі Національної академії внутрішніх справ та у практичній діяльності слідчих підрозділів Національної поліції.

Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено у 10 наукових публікаціях, серед яких чотири статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук; одна стаття – у міжнародному виданні, чотирьох тезах доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, а також у одних методичних рекомендаціях.

Дякую за увагу!

По закінченню доповіді присутніми були поставлені наступні **запитання:**

Василинчук В.І.: У рубріці наукової новизни Ви зазначаєте, що Вами вперше визначено порядок та тактику огляду електронно-обчислювальної техніки, а також інформації, що міститься в неї, з метою виявлення матеріальних та цифрових слідів, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні за фактом вчинення шахрайства з використанням електронно-обчислювальної техніки. В чому полягає ця особливість?

Відповідь: Дякую за запитання. Справа в тому, що на сьогодні в науковій літературі практично не відображені питання щодо порядку здійснення огляду електронно-обчислювальної техніки та інформації, яка міститься в ній, з метою отримання доказової інформації за фактом вчинення шахрайства з використанням електронно-обчислювальної техніки. Як правило окремі публікації стосувалися лише поверхневого огляду електронно-обчислювальної техніки лише як кінцева стадія такої слідчої (розшукової) дія як обшук, де основна увага зверталась лише на фіксації зовнішнього вигляду електронно-обчислювальної техніки та периферійних пристроїв, які були підключені до неї. Лише в окремих публікаціях зазначалось особливості пошуку матеріальних слідів на електронно-обчислювальній техніці, а саме виявлення відбитків пальців рук особи на неї. Я в свою чергу пропоную порядок пошуку нові напрями виявлення матеріальних слідів (біологічних) з метою проведення молекулярно-генетичної експертизи, а також порядок та тактику огляду інформації, яка розміщується в електронно-обчислювальній техніці з метою виявлення та фіксації цифрових слів.

Тарасенко О.С.: За результатами дисертаційного дослідження Ви визначили найпоширені способи вчинення шахрайства з використанням електронно-обчислювальної техніки. В чому полягає особливість вчинення таких кримінальних правопорушень?

Крім перерахованих мною у дисертаційному дослідженні способів вчинення шахрайств, на сьогодні набувають поширення шахрайські схеми, замасковані під сервіси доставки платформ оголошень. Особливістю вчинення таких та інших шахрайств з використанням електронно-обчислювальної техніки є: анонімність особи (шахрая). Це пов'язано з тим, що розміщення ІР-адреси вебпорталів, соціальних мереж та Інтернет сайтів, з яких вчиняються злочинні дії, за кордоном або в тимчасово окупованих районах Донецької та Луганської областей, і одночасно вчинення безпосередньо шахрайств здійснюється не з України, а за її межами. Таким чином ідентифікувати особу практично не можливо, при цьому переказ коштів потерпілих шахраї здійснюють на картки осіб, які є підставними.

Таран О.В.: В чому відмінність слідової картини шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки, від комп'ютерних злочинів?

Особливість слідової картини шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки, на початковому етапі розслідування є те, що практично існують лише віртуальні (інформаційні) сліди, які існують переважно в Інтернет-мережі. І головне завдання слідчого, як раз полягає у встановленні їх та фіксації. Але на відмінність від інших комп'ютерних злочинів, тут ще залишаються сліди від заволодіння злочинцем майна або правом на майно у потерпілого, які проявляються, як правило, у переказі коштів на певні банківські рахунки.

Вакулик О.О.: Які на Вашу думку доцільно використовувати тактичні прийоми під час допиту підозрюваних у шахрайстві, учинених з використанням з електронно-обчислювальної техніки?

Практичний досвід та вивчення наукових праць засвідчує. Що під час допиту підозрюваного у вчиненні шахрайства з використанням електронно-обчислювальної техніки, доцільно використовувати такий тактичний прийом, як пред'явлення такі особі матеріалів провадження, що свідчать про користування нею певною електронно-обчислювальною технікою, створення та подальше адміністрування вебпорталом (сайтом), здійснення електронної переписки з потерпілим (або здійснення телефонних переговорів), або спростовують її алібі.

Кофанов А.В.: Чи можете Ви назвати типову слідову інформацію, яка утворюється під час вчинення даних злочинів?

Відповідь: Дякую за запитання. Аналіз слідової картини у кримінальних провадженнях про шахрайство, учинене з використанням електронно-обчислювальної техніки дозволяє класифікувати утворювані сліди за наступними підставами: а) за формою виразу: матеріальні, цифрові й ідеальні; б) за змістом: цифрові сліди, що виявляються при створенні Інтернет сайтів; цифрові сліди, які утворились під час адміністрування сайтів; цифрові сліди, які утворились під час користування банківськими рахунками; цифрові сліди, які утворилися під час здійснення зв'язку між потерпілим та злочинцем; в) за місцем прояву: цифрові сліди, що утворилися на території України, Донецької та Луганської областей або окупованій та у подальшому анексованій Автономній Республіці Крим й на території іноземної держави (держав); г) за механізмом слідоутворення: (сліди-відображення; сліди-предмети; сліди-речовини; сліди-документи тощо).

Сокиран В.Ф.: Які експертизи Ви пропонуєте проводити під час розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки?

Відповідь: Виходячи зі специфіки розслідування вказаного виду кримінального правопорушення особливе місце у ньому займає експертиза комп'ютерної техніки і програмних продуктів (комп'ютерно-технічна експертиза), де об'єктом дослідження може бути: комп'ютерна техніка (системні блоки комп'ютерів, ноутбуки, сервери тощо та їх комплектуючі); периферійні пристрої (принтери, сканери, дисководи, модеми, тощо), комунікаційні пристрої комп'ютерів і обчислювальних мереж; носії інформації (накопичувачі на жорстких магнітних дисках, комп'ютерні дискети, оптичні компакт-диски, флеш-картки пам'яті тощо); електронні записні книжки, планшети та інші електронні носії текстової або цифрової інформації.

Також з метою встановлення причетності певних осіб до користування електронно-обчислювальною технікою проводиться дактилоскопічна експертиза та молекулярно-генетична експертиза.

В залежності від наявних матеріалів пропонується проведення експертиза матеріалів та засобів звукозапису, де об'єктом дослідження може бути записи дій та переговори осіб, причетних до шахрайства, а також технічну експертизу документів, яка проводиться з метою встановлення типу та ідентифікація комп'ютерної і копіювально-розмножувальної техніки за виготовленими за їх

допомогою матеріальними документами. А також інші види експертиз. Щодо особи, то тут як правило назначається судово-психіатрична експертиза підозрюваного і проводиться вона тоді, коли відносно нього виникає сумнів в його психічній повноцінності.

Антонюк П.Є.: У підрозділах 3.1. та 3.3. Ви акцентовано увагу на необхідності проведення молекулярно-генетичної експертизи у кримінальних провадженнях за фактом вчинення шахрайства з використанням електронно-обчислювальної техніки. В чому полягає така необхідність.

Відповідь: Дякую за запитання. Одним із напрямів доказування причетності особи до вчинення шахрайства з використанням електронно-обчислювальної техніки, є встановлення користування особою електронно-обчислювальною технікою, з використанням якої вчинялись протиправні дії. Саме тому, поряд з виявленням відбитків пальців рук необхідно виявляти біологічні сліди. Такі сліди біологічного походження, вилучені під час слідчих (розшукових) дій, а саме обшуку та огляду електронно-обчислювальної техніки, необхідно направити на дослідження з метою проведення молекулярно-генетичної експертизи та подальшого використання з метою встановлення ймовірності випадкового збігу генетичних ознак особи з генетичними ознаками слідів біологічного походження або виключити можливість походження цих слідів від конкретної особи.

Головуючий: Є ще запитання? Немає. Переходимо до обговорення дисертації. Слово надається науковому керівнику, проректорові, **доктору юридичних наук, професору Чернявському Сергію Сергійовичу**, який відзначив науковий внесок Коршикової Т.В. у питання теоретичних і практичних проблем діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України у зв'язку з розслідуванням шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки.

Щодо дисертаційного дослідження, яке має назву «Розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки», необхідно відмітити, що на даний час воно є завершеною працею, при цьому одним із перших у криміналістиці монографічним узагальненням теоретико-прикладних задач та розробленням науково обґрунтованих рекомендацій, спрямованих на вдосконалення діяльності слідчих щодо розслідування таких кримінальних правопорушень.

Дисертацію в цілому оцінюю позитивно. Робота є змістовним дослідженням, що має насамперед не теоретичну, а практичну значимість. Дисертантом сформульовано концептуально нові наукові положення та висновки, що мають важливе теоретичне і практичне значення. Заслуговує на увагу удосконалення дисертантом знань щодо основних напрямів розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки.

Необхідно зазначити, що вона була написана самостійно і автор може вважатись підготовленим молодим науковцем. Мною, як науковим керівником, в процесі роботи було окреслено основні напрямки дослідження та робились окремі корегуючі зауваження. Потрібно зазначити, що здобувач аргументовано відстоює свої думки, вміло та коректно веде наукову дискусію, але з розумінням ставиться

до критики, визнаючи свої помилки та виправляючи їх.

Структура роботи, виклад її тексту, оформлення здійсненні відповідно до вимог, які пред'являються до дисертацій.

Дисертант продемонстрував вміння логічно викладати думки, вести коректну полеміку з авторами, підсумовувати викладене висновками, пов'язувати теоретичні положення з потребами практики, «виходити» на законодавчі пропозиції та рекомендації прикладного характеру. При цьому Коршикова Т.В. проаналізувала велику кількість наукових та правових джерел, які стосуються різних аспектів досліджуваної проблеми.

Результати дослідження належним чином апробовані, впроваджені в практику та у освітній процес.

За час підготовки дисертації Коршикова Т.В. зарекомендувала з позитивної сторони. Вона самостійно підготувала десять публікацій, серед яких чотири статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття – у виданнях іноземних держав, які включені до міжнародних наукометричних баз, чотири тези – у збірниках тез наукових доповідей, оприлюднених на науково-практичних конференціях та круглих столах, а також у одних методичних рекомендаціях.

Підсумовуючи, можна зазначити, що Коршикова Т.В. провела системну та ґрунтовну роботу, яка має завершений вигляд, містить нові наукові положення й науково обґрунтовані результати в галузі криміналістики, що в сукупності розв'язують важливе науково-прикладне завдання. Зміст дисертації цілком відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності, робота пройшла належну апробацію. Дисертація є самостійною, завершеною роботою. Дослідження виконано зрозумілою, юридично і літературно грамотною мовою.

Після цього було надано слово **рецензентам** роботи:

Професор кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор Чорноус Юлія Миколаївна. Актуальність роботи обумовлена необхідністю розвитку науки криміналістики, необхідності опрацювання її методологічних основ, розгляду на монографічному рівні теоретичних і практичних проблем розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки. Лише у 2020 році до кіберполіції Національної поліції надійшло понад 33 тис. звернень (повідомлень) громадян стосовно шахрайський дій щодо них, вчинених у мережі Інтернет. Найбільш розповсюдженими схемами вчинення шахрайств були продаж неіснуючих товарів на платформах оголошень або у соціальних мережах, а також використання фішингових ресурсів, які ззовні схожі на популярні Інтернет-магазини, банківські установи або організації тощо.

Низька ефективність розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки, обумовлюється недоліками в організації цієї роботи, не врахуванням необхідних криміналістичних рекомендацій та їх недостатньою розробленістю, враховуючи сучасні реалії суспільного життя.

Тому не викликає сумніву своєчасність та актуальність спроби автора проаналізувати механізм шахрайств, учинених з використанням електронно-

обчислювальної техніки, та на підставі пізнання закономірностей якого запропонувати певний алгоритм дій суб'єкта розслідування щодо розслідування в залежності від типових слідчих ситуацій, а також тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій в умовах нестримно зростаючого рівня вчинення таких кримінально-протиправних діянь.

Мета і задачі роботи і достатньо успішно визначені для її досягнення завдання, що мають суттєве теоретичне і практичне значення, дають підстави вважати, що здобувачем було ґрунтовно досліджено основні питання предмета дисертації. Виділені у роботі проблемні питання розглядаються послідовно, логічно й взаємопов'язано, з врахуванням точок зору вчених, що надає роботі стрункий і змістовно завершений вигляд.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є першим в Україні монографічним дослідженням теоретичних і практичних питань розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки. Автором сформульовано та обґрунтовано низку висновків та рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності діяльності органів досудового розслідування.

Дослідження ґрунтується на належній методологічній основі, зокрема, використано: діалектико-матеріалістичний метод наукового пізнання, загальнонаукові та спеціальні методи (методи аналізу і синтезу, історико-правовий, формально-логічний, порівняльно-правовий, функціональний, системний, типологічний, статистичний, соціологічний).

Дисертація виконана якісно, на високому науковому рівні, одержані результати є об'єктивними. Позитивним моментом роботи є вміння автора обґрунтовувати власну думку, проводити наукову дискусію із вченими, послідовно, логічно та системно викладати матеріал.

Слід відзначити хороший літературний стиль, доступність аргументації, вдале ілюстрування теоретичних положень узагальненими статистичними даними, прикладами з практики.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані та викладені в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції і рекомендації впроваджено та надалі може бути використано у практичній діяльності слідчих підрозділів Національної поліції та освітньому процесі НАВС, що засвідують відповідні акти впровадження.

Висновки і рекомендації, сформульовані за змістом дисертації, відрізняються важливим значенням для подальшого розвитку наукових досліджень, формування теоретичних засад науки криміналістики. Достовірність отриманих наукових результатів обумовлена застосуванням низки методів наукового пізнання, використанням емпіричної бази дослідження, ґрунтовним опрацюванням використаних джерел. Слід відзначити хороший літературний стиль, доступність аргументації. Наведене дає підстави для позитивної оцінки дисертації.

Висновок – представлені матеріали є ґрунтовним завершеним дисертаційним дослідженням, яке заслуговує на підтримку та схвалення. Отже, дисертація Коршикової Тетяни Василівни на тему «Розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки» є самостійним, завершеним,

комплексним дослідженням, яке відповідає відповідним вимогам, та може бути рекомендована до розгляду та разового захисту у спеціалізованій вченій раді.

Уповноважений з антикорупційної діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Стрільців Олександр Михайлович. Рецензентом відзначено, що актуальність обраної Коршиковою Тетяною Василівною тема дисертаційного дослідження не викликає сумнівів і заперечень, оскільки шахрайства, які вчиняються з використанням електронно-обчислювальної техніки, набирають все більш небезпечних обертів, все більше осіб стають жертвами шахраїв в мережі Інтернет.

Разом з тим на сьогодні незважаючи на безперечну теоретичну і практичну значущість тематики цього дослідження, у вітчизняній криміналістичній науці дотепер не здійснено комплексного концептуального аналізу проблем розслідування шахрайства, які вчиняються з використанням електронно-обчислювальної техніки, та не розроблено криміналістичних рекомендацій практикам із розслідування зазначеної категорії кримінальних правопорушень.

Також рецензент зазначив, що дисертаційне дослідження виконане якісно, на високому науковому рівні, одержані результати є об'єктивними. Позитивним моментом роботи є вміння автора обґрунтовувати власну думку, проводити наукову дискусію із вченими, послідовно, логічно та системно викладати матеріал. Порядок кримінального провадження у даній категорії злочинів має свою специфіку насамперед обумовлену предметом злочинного посягання, певними умовами провадження окремих слідчих (розшукових) дій та джерелами отримання криміналістично-значимої інформації про даний злочин.

Не викликає сумніву своєчасність та актуальність спроби автора проаналізувати механізм вчинення шахрайств з використанням електронно-обчислювальної техніки, та на підставі пізнання закономірностей якого запропонувати певний алгоритм дій суб'єкта розслідування щодо типових слідчих ситуацій кримінальних правопорушень зазначеної категорії, а також тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій в умовах нестримно зростаючого рівня вчинення таких кримінально-протиправних діянь.

Рецензований рукопис структурно складається з трьох розділів та відповідних підрозділів, анотації, вступу, висновків та додатків. У роботі на належному рівні досліджено зміст та основні елементи криміналістичної характеристики шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки. Надано належну характеристику слідчій характеристиці цього кримінального правопорушення, визначено за ними відповідні слідчі версії та окреслено алгоритм дій суб'єкта розслідування щодо проведення слідчих (розшукових) дій.

Емпіричну базу дослідження становлять результати узагальнення експертної, слідчої та судової практики, систематизовані матеріали офіційної статистичної звітності МВС України (Національної поліції) за період 2015–2020 рр., зведені результати опитування 300 слідчих Національної поліції з усіх регіонів держави за напрямом дослідження, узагальнені результати вивчення матеріалів 40 кримінальних проваджень. Важливим є використано власного досвіду роботи

дисертанта у слідчих підрозділах Національної поліції, а саме безпосереднє розслідування ним кримінальних правопорушень вказаної категорії.

При поділі розділів основного тексту на підрозділи автором дотримані правила пропорційності, взаємовиключення. Мета і задачі, визначені автором у вступі, знайшли відображення у змісті дослідження. Висновки і пропозиції дисертації об'єднані ключовою ідеєю удосконалення розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки. Основні висновки і пропозиції сформульовані автором з дотриманням правил доказу, вони викладені чітко, без двозначності, прозоро; головні тези наведені комплексно, системно. Аргументи не суперечать один одному і є достатніми.

В цілому, як свідчить зміст роботи, до захисту подано завершене наукове дослідження, яке містить низку наукових положень, що у своїй сукупності роблять значний внесок у наукову теорію та правозастосовну діяльність. Загальна оцінка роботи є позитивною, дисертація може бути подана до розгляду у спеціалізовану вчену раду відповідного профілю.

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

Професор кафедри криміналістики та судової медицини, кандидат юридичних наук, доцент Мирівська А.В. зазначила, що актуальність теми дослідження, яку обрав автор, не викликає сумнівів, адже у дисертації розглядаються основні напрями розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки. Автор використав широке коло наукових джерел, узагальнив практику, розробив та уточнив певні теоретичні положення, вніс цікаві пропозиції щодо покращення ефективності розслідування вказаного виду кримінального правопорушення, впровадив свої розробки в практику та освітній процес, про що є відповідні документи, оприлюднив належну кількість статей, де відображені основні положення та висновки дисертації. Необхідно зазначити, що дисертація написана самостійно. Автор добре володіє матеріалом. Тема обрана вдало, робота неординарна. У дослідженні проаналізована слідча практика і відповідна статистика. Автор правильно визначив основні напрями своїх досліджень. Вдало обрана методологія дослідження надала можливість дисертанту повністю досягти поставленої мети. Висновок – подане дисертаційне дослідження має закінчений вигляд, а його зміст має внутрішню логічну побудову.

Наукова робота, яку провела Коршикова Т.В. є завершеним комплексним дослідженням, яке відповідає відповідним вимогам, та може бути рекомендоване до розгляду та разового захисту у спеціалізованій вчній раді.

Провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Брисковська О.М., яка підкреслила, що запропоноване дисертаційне дослідження особливу актуальність, наукову новизну і практичне значення. Дисертація є закінченим науковим дослідженням, де всі теоретичні висновки мають наукове обґрунтування. З тексту дисертаційного дослідження можна зробити висновок, що автор дослідив великий обсяг теоретичного та практичного матеріалу, і це дало змогу зробити цілий ряд висновків та пропозицій

з удосконалення розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки.

Наукова новизна отриманих результатів складається з оригінальних підходів здобувача до вирішення теоретичних і практичних проблем, що виникають при розслідуванні шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки. Я вважаю, що результати дисертаційного дослідження Коршикової Т.В. мають як теоретичне, так і практичне значення, оскільки сформульовані автором висновки та пропозиції використовуються як у навчальному процесі, так і в практичній діяльності підрозділів досудового розслідування Національної поліції України. Робота може бути рекомендована до розгляду та разового захисту у спеціалізованій вченій раді.

Завідувач кафедри кримінального процесу, доктор юридичних наук, доцент Макаров М.А. вказав, що актуальність, наукова новизна, теоретичне та практичне значення роботи пояснюється тим, що це фактично перша спроба на дисертаційному рівні узагальнити питання розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки. Текст викладено, загалом, логічно, послідовно, із змістовними посиланнями на здобутки науковців, матеріали практики та результати власних досліджень, що дає підстави для позитивної оцінки представлених матеріалів.

Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено у 10 наукових публікаціях, серед яких чотири статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук; одна стаття – у періодичному міжнародному виданні, чотири тез доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, одні методичні рекомендації.

Слід відзначити хороший літературний стиль, доступність аргументації, вдале ілюстрування теоретичних положень узагальненими статистичними даними, прикладами з практики.

Обґрунтованість наукових положень дисертації та достовірність одержаних результатів підтверджена теоретичною та методологічною базою дослідження, критичним аналізом й узагальненням праць вітчизняних вчених, комплексним аналізом національного законодавства та практики його застосування у досліджуваній категорії кримінальних правопорушень.

Структурно дослідження побудоване логічно, розділи і підрозділи взаємопов'язані між собою. Мета і завдання, визначені автором у вступі, знайшли відображення у змісті дослідження.

Таким чином, дисертаційне дослідження Коршикової Тетяни Василівни є одним із перших у криміналістиці монографічним дослідженням, в якому авторка запропонувала окреслити методику розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки.

Отже, дисертація Коршикової Тетяни Василівни на тему «Розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки» є самостійним, завершеним, комплексним дослідженням, яке відповідає відповідним вимогам, та може бути рекомендована до розгляду та разового захисту у спеціалізованій вченій раді.

Начальник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності доктор юридичних наук, професор Никифорчук Д.Й. Актуальність дослідження в умовах сьогодення не викликає сумнівів та відповідає потребам практики у розробленні нових методик розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки. Питання, які були розглянуті в ньому, підтверджують необхідність звернення до проблеми, яку автор обрав предметом дисертації. У дослідженні проаналізована слідча практика і відповідна статистика. Автор правильно визначив основні напрями своїх досліджень. Вдало обрана методологія дослідження надала можливість дисертанту повністю досягти поставленої мети. У роботі обґрунтовано низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій спрямованих на підвищення ефективності діяльності працівників поліції.

Загалом, дисертація Коршикової Тетяни Василівни на тему «Розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки» є самостійним, завершеним, комплексним дослідженням, яке відповідає відповідним вимогам, та може бути рекомендована до розгляду та разового захисту у спеціалізованій вченій раді.

Коршикова Т.В. висловила подяку за об'єктивну оцінку її дисертаційної роботи, за висловлені рекомендації та побажання, слушні професійні поради, що сприяли удосконаленню змісту та форми дисертації, які й у подальшому будуть керуючою основою у науковій роботі.

На підставі результатів обговорення присутні на засіданні вирішили запропонувати такий

ВИСНОВОК

щодо дисертації Коршикової Тетяни Василівни на тему «Розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки»

Дисертація Коршикової Тетяни Василівни на тему «Розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки», що подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 081 – Право, є цілісною, завершеною науковою працею.

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з планами наукових робіт установи. Можливості електронно-обчислювальної техніки та Всесвітньої мережі Інтернет безмежні та її використання відіграє все більшу роль у політичних, економічних та соціальних процесах в Україні та світі. Близько 78% населення України у віці 16 років та старше (приблизно 25 млн осіб) користується Інтернетом, при цьому покупки через Інтернет здійснюють понад 11 млн українців, з них кожний четвертий робить понад 20 замовлень на рік. Поряд з цим зростають негативні тенденції у суспільстві, здійснюються якісні та кількісні зміни кіберзлочинності, яка набуває все більш професійного, організованого та витонченого характеру. Через велику популярність онлайн-шопінгу збільшилася й активність онлайн-шахраїв. За статистикою ресурсу OLX Україна, частка шахрайств лише в онлайн-шопінгу з використанням сайтів-підробок становить

близько 0,4% від усіх транзакцій, а за даними Асоціації ЕМА за допомогою інтернет-шахрай «заробили» 252 млн грн.

Відповідно до повідомлення МВС України лише у 2020 році до кіберполіції Національної поліції надійшло понад 33 тис. звернень (повідомлень) громадян стосовно шахрайський дій щодо них, вчинених у мережі Інтернет. Найбільш розповсюдженими схемами вчинення шахрайств були продаж неіснуючих товарів на платформах оголошень або у соціальних мережах, а також використання фішингових ресурсів, які ззовні схожі на популярні Інтернет-магазини, банківські установи або організації. Також у 2020 році набули популярності шахрайські схеми, замасковані під сервіси доставки платформ оголошень.

Досвід розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки, засвідчує про недостатню ефективність існуючих засобів і методів розслідування таких кримінальних правопорушень. Така ситуація обумовлена багатьма чинниками, серед яких головними є відсутність достатніх знань під час проведення слідчих (розшукових) дій, зокрема, пов'язаних з оглядом електронно-обчислювальної техніки, недотримання слідчими рекомендацій щодо тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій та призначення експертиз, неналежна взаємодія слідчих з оперативними та експертними підрозділами тощо. Як наслідок, відсутність методики розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки, негативно впливає на результати правоохоронної діяльності в даному напрямі. У цьому контексті важливим є узагальнення наукових ідей і підходів до створення якісно нового механізму розслідування вказаних кримінальних правопорушень.

Теоретичним підґрунтям дисертаційного дослідження стали праці вітчизняних й іноземних учених, які приділяли значну увагу теоретичним і практичним засадам криміналістичного дослідження розслідування кримінальних правопорушень, що вчиняються в сфері інформаційних технологій та з використанням ЕОТ, серед яких: Д. С. Азаров, Р. С. Атаманов, Б. В. Андрєєв, О. А. Баранов, В. М. Бутузов, М. С. Вертузаєв, Т. В. Варфоломєєва, В. Г. Гончаренко, В. О. Голубєв, М. В. Гуцалюк, В. Д. Гавловський, В. А. Губанов, Д. О. Зиков, М. В. Карчевський, В. А. Колесник, О. І. Котляревський, В. В. Крилов, М. І. Камлик, А. А. Комаров, О. В. Лисодєд, В. Б. Міщенко, О. І. Мотлях, В. І. Оборський, Л. П. Паламарчук, Б. В. Романюк, О. В. Смаглюк, С. В. Самойлов, О. М. Стрільців, О. І. Усов, В. П. Хорст, В. С. Цимбалюк, В. П. Шеломенцев, О. М. Юрченко та інші.

Що стосується шахрайств, то основи методик розслідування зазначеного кримінального правопорушення були закладені такими науковцями, як А. І. Анапольська, С. В. Головкін, С. М. Князєв, Н. Ю. Кириленко, А. В. Крижевський, О. В. Курман, О. Л. Мусієнко, Т. В. Охрімчук, Т. А. Пазинич, С. С. Чернявський та інші.

Разом з тим, слід відмітити, що хоча результати проведених досліджень були спрямовані на удосконалення розслідування шахрайства, учиненого з використанням електронно-обчислювальної техніки, проте опубліковані роботи не вирішили всіх проблем організаційного та тактичного характеру, які виникають при розслідування таких кримінальних правопорушень, що спонукає до необхідності проведення комплексного наукового дослідження розслідування

шахрайства, учиненого з використанням електронно-обчислювальної техніки, що визначає актуальність обраної проблеми, її наукову, теоретичну та практичну значущість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 р., затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 р. № 942; Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 р., затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 1023-р, та Плану заходів з її реалізації, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 693-р; п. 14, 15, 27 Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11 червня 2020 р. № 454; Пріоритетних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 рр. (рішення Вченої ради від 26 грудня 2017 р., протокол № 28).

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ (протокол № 27 від 18 листопада 2017 р.).

Формулювання наукової задачі (проблеми), нове вирішення якої отримано в дисертації. Метою роботи є комплексне дослідження теоретичних, методичних і практичних рекомендацій, що спрямовані на удосконалення розслідування шахрайства, учиненого з використанням електронно-обчислювальної техніки.

Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- визначити стан наукових досліджень проблем розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки;
- визначити предмет злочинного посягання та способи шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки;
- розкрити слідову картину та обстановку вчинення шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки;
- надати характеристику особи злочинця та особи потерпілого від шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки;
- окреслити обставини, які підлягають встановленню під час розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки;
- виділити типові слідчі ситуації та слідчі версії, що виникають під час розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки;
- визначити основні напрями розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки;
- узагальнити особливості проведення вербальних слідчих (розшукових) дій під час розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки;
- узагальнити особливості проведення не вербальних слідчих (розшукових) дій під час розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки;

– розкрити особливості використання спеціальних знань під час розслідування шахрайств, учинених із використанням електронно-обчислювальної техніки.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають під час розслідування шахрайств, учинених із використанням електронно-обчислювальної техніки.

Предмет дослідження – розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що робота є одним з перших в Україні досліджень теоретичних і практичних проблем розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки, з огляду на сучасний стан законодавства та правоохоронної діяльності. У роботі обґрунтовано низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, а саме:

вперше:

– розроблено алгоритм першочергових заходів, що здійснюють уповноважені підрозділи Національної поліції в разі надходження інформації про шахрайства, учинене з використанням ЕОТ, які об'єднано в блоки: з'ясування обставин шахрайства; внесення відомостей до ЄРДР; визначення напрямів встановлення ІР-адрес, які використовувались ЕОТ з метою вчинення шахрайства; виявлення ЕОТ, які використовувались з метою вчинення шахрайства; фіксація причетності осіб до використання ЕОТ з метою вчинення шахрайства та отримання/неотримання коштів чи майна під час вчинення шахрайства; проведення СРД та НСРД;

– визначено обставини, які підлягають встановленню під час розслідування шахрайств, учинених з використанням ЕОТ;

– розроблено наукові основи розслідування шахрайства, учинене з використанням ЕОТ, а також структуру криміналістичної характеристики, до якої включено такі елементи: предмет злочинного посягання та спосіб вчинення кримінального правопорушення, у поєднанні зі способами готування і приховування вчинення шахрайства з використанням ЕОТ; слідова картина вчиненого кримінального правопорушення, типові цифрові сліди такого виду шахрайства та механізм їх утворення; особа злочинця (представник держави), особа потерпілого; обстановку вчинення – місце, час, умови та інші обставини, що є типовими для вчинення кримінального правопорушення цієї категорії;

– визначено порядок та тактику огляду ЕОТ, а також інформації, що міститься в неї, з метою виявлення матеріальних та цифрових слідів, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні;

удосконалено:

– криміналістичні рекомендації щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій, спрямованих на встановлення осіб, причетних до шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки;

– характеристику осіб, які можуть бути причетні до шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки;

– наукові положення щодо використання спеціальних знань під час розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної

техніки, залучення спеціалістів для надання допомоги під час проведення слідчих (розшукових) дій та надання консультацій спеціалістами

дістало подальший розвиток:

– теоретичні положення щодо участі спеціаліста в підготовці та проведенні окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки;

– характеристика типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки,

– способи вчинення шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки, у залежності від об'єкта та предмета посягання, використання Інтернет-мережі;

– напрями розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки, у залежності від слідчої ситуації, яка склалася на початковому етапі;

– організаційно-тактичні основи проведення обшуку та допиту підозрюваних як засобів збирання доказів під час розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані та викладені в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції і рекомендації впроваджено та надалі може бути використано у:

– *практичній діяльності слідчих підрозділів Національної поліції* – для вдосконалення розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 28 січня 2021 р.);

– *освітньому процесі Національної академії внутрішніх справ* – у системі професійної освіти слідчих, підвищення кваліфікації поліцейських, при викладанні відповідних навчальних дисциплін та під час підготовки навчальних і методичних посібників, підручників, курсів лекцій (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 21 січня 2021 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною, завершеною науковою працею. Сформульовані в ній узагальнення, висновки, рекомендації та пропозиції обґрунтовано на підставі самостійно здійснених досліджень. У методичних рекомендаціях «Пошук кримінально значимої інформації в мережі Інтернет» частка дисертанта становить – 10 %, у статті в співавторстві із Бишевець О. В. особистий внесок здобувача становить 50 %. Ідеї та розробки, що належать співавторам, у дисертації не використовувалися.

Повнота викладення матеріалів дисертації в публікаціях та особистий внесок у них автора. Основні положення та висновки дослідження, що сформульовані в дисертації, відображено в 10 наукових працях, з яких 4 статі – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття – у міжнародному науковому періодичному виданні, 4 тез виступів на науково-практичних конференціях, а також у 1 методичних рекомендаціях (у співавторстві). Зокрема:

1. Романенко (Коршикова) Т. В., Бишевець О. В. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики шахрайств, що вчиняються в мережі Інтернет.

Вісник кримінального судочинства. 2016. № 1. С. 81–87.

2. Романенко (Коршикова) Т. В. Особливості слідчої картини шахрайств, що вчиняються в мережі Інтернет. *Молодий вчений*. 2016. № 1 (28). Ч. 2. С. 51–54.

3. Романенко (Коршикова) Т. В. Стан наукових досліджень проблем розслідування шахрайств учинених із використанням електронно-обчислювальної техніки. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2020. Вип. 3 (91). С. 286–294.

4. Романенко (Коршикова) Т. В. Типові слідчі ситуації та програми дій слідчого на початковому етапі розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. Вип. 4. С. 123–131.

5. Романенко (Коршикова) Т. В. Способи вчинення шахрайств із використанням електронно-обчислювальної техніки як елемент їх криміналістичної характеристики. *Visegrad journal on human rights*. 2020. № 4. Р. 129–135. (Словацька Республіка).

6. Романенко (Коршикова) Т. В. Алгоритм дій слідчого з розслідування шахрайств, що вчиняються з використанням електронно-обчислювальної техніки. *Актуальні питання криміналістики: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 20 груд. 2019 р.)* / редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 368–370.

7. Романенко (Коршикова) Т. В. Форми використання спеціальних знань при розслідуванні шахрайства, вчиненого із використанням мережі Інтернет. *Актуальні проблеми кримінального права: тези доп. XI Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 20 листоп. 2020 р.)* / редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 296–298.

8. Романенко (Коршикова) Т. В. Обставини, які підлягають доказуванню під час вчинення шахрайств з використанням електронно-обчислювальної техніки. *Кримінальний процес та криміналістика: сучасний стан та перспективи: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 26 листоп. 2020 р.)* / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. С. 313–315.

9. Романенко (Коршикова) Т. В. Особливості підготовчого етапу проведення обшуку при розслідуванні шахрайств, що вчиняються з використанням електронно-обчислювальної техніки. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики та оперативно-розшукової діяльності: тези доп. IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 26 лют. 2021 р.)* / Нац. акад. Держ. прикордон. служби. Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2021. С. 520–522.

10. Тарасенко О. С., Федоренко О. А., Стрільців О. М. та ін. Пошук кримінально значимої інформації в мережі Інтернет: метод. рек. / за ред. Ю. Ю. Орлова. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2020. 100 с.

Характеристика особистості здобувача. Коршикова (Романенко) Тетяна Василівна, 1993 року народження, уродженка Київської області. У 2014 році закінчила Київський національний університет імені Тараса Шевченка за напрямом підготовки «Правознавство» та здобула кваліфікацію бакалавр правознавства. У 2016 році з відзнакою закінчила Київський національний університет імені Тараса

Шевченка за напрямом підготовки «Правознавство» та здобула кваліфікацію магістр правознавства, спеціалізація «Криміналістика». У 2019 році закінчила Київський національний університет імені Тараса Шевченка та здобула кваліфікацію магістр фінансів, банківської справи та страхування. З 2017 року по теперішній час ад'юнкт заочної форми навчання кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ. З грудня 2016 року по липень 2020 працювала на посаді слідчого СВ Подільського Управління поліції ГУ НП у м. Києві, а з липня 2020 року по теперішній час – на посаді старшого слідчого СВ Голосіївського Управління поліції ГУ НП у м. Києві.

Оцінка мови та стилю дисертації. Мова і стиль дисертації відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України.

Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту. Зміст дисертації відповідає спеціальності 081 – Право.

Відповідність дисертації нормативно встановленим вимогам та можливість подання їх до захисту. Дисертація відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), наказу Міністерства освіти і науки України Про затвердження Вимог до оформлення дисертації від 12 січня 2017 року № 40, п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167, та може бути рекомендована спеціалізований вченій раді відповідного профілю для попереднього розгляду та захисту.

Результати голосування присутніх на засіданні докторів та кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації: за – 28, проти – немає, таких, що утримались – немає.

У результаті експертизи дисертації Коршикової Т.В. та повноти публікації основних результатів дослідження

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Коршикової Тетяни Василівни на тему «Розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Коршикової Тетяни Василівни відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і

доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), наказу Міністерства освіти і науки України Про затвердження Вимог до оформлення дисертації від 12 січня 2017 року № 40, п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167.

3. Рекомендувати дисертацію Коршикової Тетяни Василівни на тему «Розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Рецензенти:

**Професор кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор**

Юлія ЧОРНОУС

**Уповноважений з антикорупційної
діяльності Національної академії
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник**

Олександр СТІЛЬЦІВ